

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH OMILLARI

Ergashev Nodir Erniyozovich

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilingan. Ta'lim sifatini ta'minlashda strategik boshqaruv, professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, innovatsion pedagogik texnologiyalar, raqamli ta'lim muhiti, ilmiy-tadqiqot faoliyati hamda xalqaro hamkorlikning o'rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida ta'lim sifatini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, oliy ta'lim, sifat menejmenti, strategik boshqaruv, raqamli ta'lim, innovatsiya, professor-o'qituvchi, kompetensiya, xalqaro hamkorlik.

Аннотация. В данной статье проанализированы основные факторы, влияющие на повышение качества образования в учреждениях высшего образования. Освещена роль стратегического управления, профессиональной компетентности профессорско-преподавательского состава, инновационных педагогических технологий, цифровой образовательной среды, научно-исследовательской деятельности и международного сотрудничества в обеспечении качества образования. По результатам исследования разработаны научно-практические рекомендации по повышению качества высшего образования.

Ключевые слова: качество образования, высшее образование, менеджмент качества, стратегическое управление, цифровое образование, инновации, профессорско-преподавательский состав, компетентность, международное сотрудничество.

Abstract. This article analyzes the key factors influencing the improvement of educational quality in higher education institutions. It highlights the role of strategic management, professional competence of academic staff, innovative pedagogical technologies, digital learning environment, research activities, and international cooperation in ensuring educational quality. Based on the findings of the study, scientific and practical recommendations are proposed to enhance the quality of higher education.

Keywords: educational quality, higher education, quality management, strategic management, digital education, innovation, academic staff, competence, international cooperation.

Kirish. Ta'lim sifati murakkab va ko'p qirrali tushuncha bo'lib, u ta'lim dasturlarining mazmuni, professor-o'qituvchilarning malakasi, moddiy-texnik baza,

ilmiy faoliyat, boshqaruv tizimi, talabalar ehtiyojlari hamda mehnat bozori talablariga moslik kabi omillar bilan belgilanadi. Jahon amaliyotida ta'lim sifati universitetning xalqaro reytinglardagi o'rni, bitiruvchilarning bandlik darajasi, ilmiy nashrlar soni va manfaatdor tomonlarning qoniqish darajasi orqali ham baholanadi.

So'nggi yillarda ta'lim sifatini oshirish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, xalqaro hamkorlik va ichki sifatni ta'minlash tizimining o'zaro bog'liqligini kompleks yondashuv asosida tahlil qiluvchi tadqiqotlarga ehtiyoj saqlanib qolmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillarni tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot sifat tahliliga asoslangan nazariy tadqiqot sifatida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish va mantiqiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning axborot bazasini O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlari, mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, oliy ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tashkilotlar tavsiyalari hamda zamonaviy ilmiy maqolalar tashkil etdi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish ko'plab omillarning o'zaro uyg'unligi asosida ta'minlanadi. Ilmiy manbalar tahlili ta'lim sifatiga ta'sir etuvchi omillarni institutsional, pedagogik, texnologik va tashqi omillar sifatida guruhlash imkonini berdi. Ushbu omillar alohida emas, balki o'zaro bog'liq holda faoliyat yuritgandagina ta'lim sifatining barqaror o'sishi kuzatiladi.

1-jadval. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar

Omillar	Asosiy tarkibiy qismlari	Ta'lim sifatiga ta'siri
Strategik boshqaruv	Rivojlanish strategiyasi, sifat siyosati, monitoring va baholash	Universitet faoliyatining samaradorligini oshiradi va sifatni barqaror ta'minlaydi.
Professor-o'qituvchilar salohiyati	Malaka, ilmiy daraja, pedagogik va raqamli kompetensiyalar	Ta'lim jarayonining samaradorligi va talabalar bilim darajasini oshiradi.
Ta'lim dasturlari sifati	Kompetensiyaga yo'naltirilgan o'quv rejalari, mehnat bozori talablariga moslik	Bitiruvchilarning kasbiy tayyorgarligi va bandligini yaxshilaydi.

Raqamli ta'lim muhiti	LMS platformalari, sun'iy intellekt, elektron kutubxona, virtual laboratoriyalar	Ta'lim jarayonini interaktiv, moslashuvchan va shaffof qiladi.
Ilmiy-tadqiqot faoliyati	Ilmiy loyihalar, xalqaro jurnallarda maqolalar, grantlar	Universitetning ilmiy salohiyati va xalqaro nufuzini oshiradi.
Xalqaro hamkorlik	Akademik mobillik, qo'shma dasturlar, xalqaro akkreditatsiya	Xalqaro tajribani joriy etish va ta'lim sifatini xalqaro standartlarga yaqinlashtiradi.
Moddiy-texnik baza	Zamonaviy auditoriyalar, laboratoriyalar, AKT infratuzilmasi	Amaliy mashg'ulotlar sifatini va o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi.
Ichki sifatni ta'minlash tizimi	Ichki audit, talabalar fikrini o'rganish, sifat monitoring	Ta'lim sifatini muntazam nazorat qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

Tahlillar natijasida strategik boshqaruv ta'lim sifatini ta'minlashning asosiy institutsional omili ekanligi aniqlandi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, aniq strategik maqsadlarga ega bo'lgan, ichki sifatni ta'minlash tizimi samarali yo'lga qo'yilgan va faoliyati muntazam monitoring qilinadigan universitetlarda ta'lim natijalari yuqori bo'ladi. Oliy ta'lim muassasasida sifat menejmenti tizimining joriy etilishi ta'lim dasturlarini muntazam takomillashtirish, professor-o'qituvchilar faoliyatini baholash, talabalar fikrini o'rganish hamda ish beruvchilar ehtiyojlarini hisobga olish imkonini yaratadi. Bu esa ta'lim mazmunining zamonaviy mehnat bozori talablariga mosligini ta'minlaydi.

Professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi ta'lim sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ldi. Zamonaviy pedagog nafaqat o'z fanini mukammal bilishi, balki innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalana olishi zarur. Shuningdek, professor-o'qituvchilarning ilmiy faoliyatdagi faolligi, xalqaro loyihalarda ishtiroki va xorijiy tillarni bilish darajasi ta'lim jarayonining sifatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ilmiy faoliyat bilan ta'lim jarayonining integratsiyasi talabalarda ilmiy-tadqiqot kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Raqamli transformatsiya ta'lim sifatini oshirishning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda. Elektron ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim texnologiyalari, sun'iy intellekt va ta'lim analitikasi individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish, talabalar o'zlashtirishini monitoring qilish hamda o'quv jarayonini shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tashkil etishga yordam beradi. Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, texnologiyalarning o'zi ta'lim sifatini oshirmaydi. Ularning

samaradorligi professor-o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasi, ta'lim mazmuni va metodik ta'minot bilan uzviy bog'liq.

Xalqaro hamkorlik ham ta'lim sifatining muhim omili hisoblanadi. Xorijiy universitetlar bilan qo'shma ta'lim dasturlarini yo'lga qo'yish, akademik almashinuvni rivojlantirish, xalqaro akkreditatsiyadan o'tish va qo'shma ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish universitetlarning xalqaro tajribani o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Bu jarayon ta'lim dasturlarining mazmunini yangilash, xalqaro standartlarni joriy etish hamda bitiruvchilarning xalqaro mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat manfaaddor tomonlarning ta'lim sifati jarayonidagi ishtirokidir. Ish beruvchilar, bitiruvchilar, talabalar va ota-onalarning fikr-mulohazalarini muntazam o'rganish ta'lim dasturlarini takomillashtirishga yordam beradi. Ish beruvchilarning o'quv rejalari va malaka talablarini ishlab chiqishdagi ishtiroki bitiruvchilarning amaliy tayyorgarligini kuchaytiradi hamda ularning bandlik darajasini oshiradi.

Muhokamalar. Olingan natijalar asosida oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishning konseptual modeli taklif etildi. Ushbu modelda strategik boshqaruv, sifat menejmenti, professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, raqamli ta'lim muhiti, ilmiy-tadqiqot faoliyati va xalqaro hamkorlik o'zaro bog'liq elementlar sifatida qaraladi. Mazkur omillarning uyg'un rivojlanishi ta'lim sifatining oshishiga, talabalarning akademik natijalari yaxshilanishiga va universitetlarning milliy hamda xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligi ortishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib quyidagi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi: oliy ta'lim muassasalarida ichki sifatni ta'minlash tizimini xalqaro ESG standartlari asosida takomillashtirish; professor-o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash; sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalarni o'quv jarayoniga keng joriy etish; ta'lim dasturlarini mehnat bozori ehtiyojlari asosida muntazam yangilab borish; xalqaro hamkorlik va akademik mobillikni kengaytirish; ish beruvchilar bilan hamkorlikni kuchaytirish hamda ta'lim sifatini baholashning zamonaviy indikatorlarini amaliyotga tatbiq etish.

1-rasm. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirishning konseptual modeli

Mazkur natijalar oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish birgina omil bilan emas, balki boshqaruv, pedagogik faoliyat, ilmiy salohiyat, innovatsion texnologiyalar va tashqi manfaatdor tomonlarning samarali hamkorligi orqali ta'minlanishini ko'rsatadi. Shu bois universitetlarning rivojlanish strategiyasida ushbu omillarni kompleks tarzda hisobga olish barqaror va yuqori sifatli ta'lim tizimini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish ko'p omilli va uzviy bog'liq jarayon ekanligini ko'rsatdi. Ta'lim sifati strategik boshqaruv, professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasi, innovatsion pedagogik yondashuvlar, raqamli ta'lim muhiti, ilmiy-tadqiqot faoliyati va xalqaro hamkorlikning uyg'unligi asosida ta'minlanadi. Shuningdek, ichki sifatni ta'minlash tizimini takomillashtirish, ta'lim dasturlarini mehnat bozori talablariga mos ravishda yangilash hamda manfaatdor tomonlarning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kuchaytirish oliy ta'lim samaradorligini oshirishning muhim shartlari hisoblanadi. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan oliy ta'lim islohotlari universitetlarda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish va xalqaro standartlarga mos sifat tizimini shakllantirish uchun mustahkam asos yaratmoqda. Kelgusida sun'iy intellekt, ta'lim analitikasi va raqamli boshqaruv texnologiyalaridan samarali foydalanish ta'lim sifatini yanada oshirish hamda universitetlarning xalqaro raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abduqodirov A.A. Ta'lim menejmenti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Azizxo'jayev N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Egamberdiyev E.T. Ta'lim sifatini boshqarish asoslari. – Toshkent: Fan, 2020.
4. Muslimov N.A. Kasb ta'limi pedagogikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Saidahmedov N.S. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2018.
6. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2017.
7. Xodjayev B.X. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Sano-standart, 2020.
8. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim menejmenti va boshqaruv asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
9. Yo'ldoshev J.G'. Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
10. Ziyomuhamedov B. Pedagogika. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2019.